

др Драгутин Шошкић,
професор Правног факултета у Београду

ЗАКОНИТОСТИ ПОТРЕБНОГ ПРОИЗВОДА И ВИШКА ПРОИЗВОДА

Расподела друштвеног производа на потребан производ и вишак производа остаје нужна и у социјалистичкој привреди, иако је један део југословенске теорије заступао став о хомогеном карактеру новостворене вредности, имајући у виду измењени однос између најамног рада и капитала. Аргументи у прилог изнетом ставу деле се на четири групе: (1) рационалан обрачун нормалних цена захтева јасну поделу трошкова, (2) макроекономска равнотежа не може се остварити без усклађених пропорција између потребног производа и вишка производа, (3) овај однос предодређује учешће приватне (личне) и друштвене (јавне) својине у присвајању друштвеног производа, и (4) структура потреба захтева поштовање ове разлике. Нормално, природа потребног производа и вишка производа у социјалистичкој привреди је другачија у односу на најамни рад и вишак вредности.

Кључне речи: Потребан производ. – Вишак производа. – Расподела.
– Социјализам.

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Уопштено речено, пракса као најпоузданији критеријум нужности манифестовања одређене појаве може да се одвија сасвим адекватно научним интерпретацијама њених законитости, али може, такође, и да заостаје, па често и да корача знатно испред теорије. Што се тиче питања поделе нето друштвеног производа на потребан производ и вишак производа, економска теорија је остала на традиционалним схватањима. Наиме, теорија се задовољила општом научном констатацијом

да категорије о којима је реч остају да важе и у социјалистичком начину расподеле. Теорија то своје уверење заснива, пре свега, на објективним законитостима да се из друштвеног производа неминовно мора увек издвојити један део за потребе просте репродукције, „за голи физички опстанак” радника и њихових породица (1). Ова објективна нужност није условљена никаквим методолошким, класно идеолошким, институционалним и организационим разлозима, нити, пак, карактером својинских односа, статусом радне снаге као непосредног ствараоца нове вредности, владајућим начином расподеле. Дакле, економска теорија, „без обзира на све то”, полази од опште законитости да, „увијек остаје природно одређена потреба за извјесном сумом материјалних добара која су *неопходна* да се живот радне индивидуе одржи у нормалном стању” (2).

Од овог указивања на неопходност постојања „убичајеног”, „нормалног”, „друштвено признатог” нивоа потрошних добара (3), неопходних за репродуковање радника, није се у теоријским анализама отишло много даље. Остала је неистражена економска природа потребног производа (4) и његов однос са гарантованим, минималним личним дохотком, са платом. Такође му није одређена ни релација са личним дохотком присвојеним на основу критеријума доприноса и резултата рада. Да ли су то исте или битно различите политекономске категорије? Ако јесу различите, у чему се та разлика састоји? У томе што се потребан производ постепено „трансформише”, преображава преко дела дохотка издвојеног за потребе акумулације, која остаје радницима на слободно располагање, и опште (заједничке) потрошње у вишак производа, а он тиме фактички мења, у односу на класичан облик, своју економску природу у социјализму (5).

Застало се и пред низом спорних питања око одређивања материјалне, натуралне и вредносне, номиналне стране потребног производа. Занемарила се узрочна веза између, с једне стране, обима и структуре материјалних и духовних добара и, с друге стране, вредносног, односно ценовног израза (цене) фонда употребних вредности неопходних за биолошко репродуковање оних који су и произвели целокупан друштвени производ.

Додуше, на захтев праксе, правна надградња непрекидно настоји да одреди ниво радничких плата, „фонд заработној плати колетива” (6),

(1) Др И. Максимовић, *Политичка економија*, „Савремена администрација”, Београд, 1982, стр. 154 и 159-160.

(2) Колектив аутора са редактором др С. Јарин, *Политичка економија*, „Научна књига”, Београд, 1976, стр. 77.

(3) Исто, стр. 78-80.

(4) Термин, категорија потребан производ, овде се користи са становишта расподеле (присвајања), а не у смислу производње када се он јавља као „потребан рад”, односно „потребно радно време” у којем се производи потребан производ неопходан за репродуковање радне снаге.

(5) Др И. Максимовић, *Политичка економија социјализма*, „Савремена администрација”, Београд, 1989, стр. 181-185.

(6) *Форми неопходног продукта при социјализму*, „Наука и техника”, Минск, 1976.

утврди планску „цену рада”, обрачуна основни, стартни део личног дохотка као имплицитни трошак садржан у структури вредности производа (7). С друге стране, у домену интерне расподеле ствара се законска обавеза утврђивања категорије минималног и зајамченог личног дохотка радника „најмање у висини, односно обиму који обезбеђује његову материјалну и социјалну сигурност”(8).

Отуда се намеће питање какво је раније и садашње стање емпиријских истраживања и посебно теоријских уопштавања економске природе разграничења друштвеног производа на потребан производ (pp , макроекономски означен PP) и вишак производа (vp , макроекономски VP), а овога на акумулацију (a , A) и општу, односно заједничку потрошњу (q , Q). Ова проблематика се нашла, стицајем разних околности, на маргини научних збивања, ван домена интересовања политичке економије.

2. НЕКА ОГРАНИЧЕЊА АНАЛИЗЕ ПРИРОДЕ ПОТРЕБНОГ ПРОИЗВОДА И ВИШКА ПРОИЗВОДА

Постоји више оправданих разлога за такво стање истраживачког духа. Наиме, дуго времена се заступало становиште, потхрањивано, пре свега, идеолошким предрасудама, као што је уосталом био случај и са низом других економских категорија, специфичних принципа и општих законитости социјалистичког начина присвајања. Једна ограничавајућа аналитичка детерминанта за шире проучавање природе потребног производа и вишка производа била је постављена теоријска хипотеза да је, са настанком социјалистичких продукционих односа, историјски и класно превазиђена противречност, споља манифестована на сектору односа расподеле, противречност најамног рада и капитала. На тај начин се, наводно, многоструко мењају друштвени, економски и социјални статус, положај и улога радне снаге као примарног чиниоца производње. Наводно, отклањањем монопола приватне својине средстава за производњу и других материјалних услова рада, нестаје с историјске позорнице експлоатација власника радне снаге од стране власника различитих облика капитала.

Друго лимитирајуће методолошко полазиште става социјалистичке економске доктрине према диференцираној структури новостворене вредности произведене робе и подели друштвеног дохотка на део неопходан радницима за њихово биолошко репродуковање, и на део

(7) Др Ана Жилић-Јурин и др Смиљан Јурин, *Политичка економија*, Београд, 1977, стр. 391.

(8) Устав СФРЈ, 1974, чл. 22. За потпуније информисање о природи најнижег личног дохотка, као могуће границе „природне репродукције” радника, види радове др Д. Шошкић, *Минимални лични доходак у нашем систему привређивања*, „Економска мисао”, Београд, 1969, бр. 1, стр. 120-131, и *Неки теоријски и практични проблеми утврђивања најнижег личног дохотка*, „Анали Правног факултета у Београду”, Београд, 1984, бр. 5-6, стр. 887-899.

за неодложне друштвене потребе, јесте питање доминирајућег облика својине. Када уместо монопола приватне својине почне да преовлађује и коначно доминира облик друштвене својине у којем су, начелно и теоријски, средства за производњу и други материјални услови процеса рада доступни за коришћење свим члановима друштва, под приближно једнаким условима, онда нестаје основни разлог диференцирања и рашчлањивања новостворене вредности на међусобно економски и класно супротстављене делове. То логично важи и за нето друштвени производ који у првој апроксимацији улази у тоталу, „без окрћења” у предмет (објект) друштвене, јавне својине. Он се, с обзиром на такав његов својински статус, не дели на потребан производ који присвајају произвођачи „за себе”, за своје личне потребе и вишак производа који остаје под режимом друштвене, односно јавне својине. Напротив, целокупан друштвени доходак припада само онима који су суделовали у његовом стварању. Питање је колико је то сагласно објективном деловању економских закона.

На основу претходна два аналитичка ограничења уведена је и трећа аксиома. Наиме, полази се од теоријске претпоставке да у „моделу” социјалистичке расподеле радна снага губи робни карактер, престаје да буде роба. А пошто радна снага губи својства робе, онда се на основу њене тржишне вредности не може ни одређивати квантитативна страна номиналног износа личног дохотка, „плате”, који радник присваја у циљу репродуковања своје целокупне биолошке основе, што у економском значењу те категорије треба да представља вредност потребног производа, а „остатак” представља вредност вишка производа.

Дубља генеза теоријских ограничења робног карактера радне снаге и негирања тржишта на којем се формира понуда и тражња рада, утврђује да „цена рада”, потиче из једног дуго владајућег теоријског става да је робна производња инкомпатибилна, неспојива са карактером социјалистичке привреде. Отуда потиче и оспоравање деловања закона вредности као основне законитости робне производње. Све је то оставило негативне последице на објективно одређивање квантитативног удела радника у присвајању дела националног дохотка (потребног производа).

Док се научна мисао и привредна пракса ослобађају некад прилично распрострањеног схватања о неробном карактеру социјалистичке привреде, ограниченом деловању закона вредности и контроверзама око начина његовог испољавања, дотле се, истовремено, доследно заступа мишљење да радна снага у социјализму, ниуком погледу, не долази под утицај „снага” и деловања „сила” тржишних закона. У томе, доскора, апсолутно доминира схватање, уз ретка спорења и супротстављања општеприхваћеном ставу, „да друштвено-економска позиција радника није таква да би се могло закључити да је радна снага

у социјализму роба”⁽⁹⁾. Она, у условима доминације друштвене својине ⁽¹⁰⁾, губи обе битне карактеристике из капитализма: својство робе и капитала. Излаже се научна аргументација да самоуправна робна производња „негира тржиште радне снаге, те с тим у вези и вредност радне снаге”⁽¹¹⁾. Тако у самоуправном моделу социјалистичке привреде „радна снага губи својство робе јер нестаје куповина радне снаге од стране власника средстава за производњу”⁽¹²⁾.

Независно од изложеног схватања да радна снага у социјалистичкој робној производњи нема атрибуте и статус робе, јер питање је како радници могу сами себи да продају своју радну снагу, коме они то отуђују и са ким закључују купопродајни уговор о коришћењу радних способности и, насупрот мишљењу да радна снага ипак егзистира као роба ⁽¹³⁾, јавља се тржиште радне снаге ⁽¹⁴⁾ манифестују са сви елементи тржишта рада, па је могуће објективно одредити, преко деловања закона вредности, тржишта и цена, вредност потребног производа.

3. ЗАКОНИТОСТ РАСПОДЕЛЕ ДРУШТВЕНОГ ПРОИЗВОДА НА ПОТРЕБАН ПРОИЗВОД И ВИШАК ПРОИЗВОДА

Какве су све последице остварила претходно изложена аналитичка ограничења на испољавање објективних економских закона расподеле? Изнети разлози условили су решење и довели до општег теоријског става, обавезујућег за праксу, да се нето производ третира као хомогена, јединствена и неиздиференцирана вредносна „супстанца”. То је, са своје стране, оставило видне последице и посебно дошло до изражаја приликом теоријске формулације, облика равнотежне цене, као критеријума примарне расподеле новостворене вредности. При томе се није водило рачуна да свако теоријско решење равнотежне цене примарне расподеле мора, јер је то економска неминовност, да садржи све оне елементе структуре цене на којима се заснива стварна могућност економског опстанка и непрекидног обнављања процеса производње.

(9) Др Драгољуб Драгишић, *Положај произвођача у самоуправном систему*, „Гледишта”, Београд, 1968, бр. 3, стр. 354.

(10) „Пошто у условима друштвене својине радна снага нема робни карактер, јасно је да се ниједан део новостворене вредности не осамостаљује, нема самосталну економску егзистенцију пре процеса производње и независно од њега” (Теодосије Челенковић, *Радна снага у самоуправном друштву*, „Рад”, Београд 1980, стр. 179).

(11) Др Драгутин М. Марсенић, *Доходак у условима социјалистичке робне производње*, „Самоуправљање”, Београд, 1985, бр. 5, стр. 7.

(12) Др Софија Попов, *Утврђивање личног дохотка у самоуправном социјализму*, „Економска мисао”, Београд, 1985, бр. 3, стр. 17.

(13) Др Андрија Гамс, *Друштвена својина и друштвено самоуправљање*, „Гледишта”, Београд, 1965, бр. 6-7, стр. 889.

(14) Славен Летица, *Самоуправно друштво и теорија тржишта радне снаге*, „Гледишта”, Београд, 1975, бр. 3, стр. 262, 268 и 271.

(1) Због тога нужно мора бити, са микроекономског становишта, издиференцирана укупна вредносна „супстанца“ садржана у производу и неминовно рашчлањена на вредност материјалних трошкова (mt), амортизације (am), трошкова радне снаге (ld), акумулације (a) и део вредности намењен за потребе опште и заједничке потрошње (q). Сваки од ових елемената вредносне структуре производа (робе), објективно је детерминисан и постављен у каузалну међузависност, што подразумева и неминовност постојања, са низом узрочно-последичних веза, потребног производа (имплицитни трошкови изражени преко „калкулативног“ личног дохотка) и вишка производа (акумулација плус општа и заједничка потрошња). Њихова узајамна условљеност, сагласно законима економске логике, представља унутрашњу повезаност, јединство и идентичност свих момената привредног живота, а нарочито повезаност процеса производње вредности и система њене расподеле. Тако се неопходност комбиновања производних фактора и неизбегност њиховог непрекидног обнављања у проширеном обиму, поставља као захтев да се економски реално валоризују друштвена средства, објективизира биолошка репродукција радне снаге (потребан производ) и нужно осигура привредни развој, повећање животног стандарда, запошљавање нове радне снаге (вишак производа).

(2) Други аргумент за, емпиријском свету, што последњију расподелу друштвеног производа (националног дохотка) на потребан производ и вишак производа, наравно са макроекономског становишта, налази се у самој природи општих законитости социјалистичке друштвене репродукције. Унутар њених материјалних и вредносних токова, неминовно се испољавају бројне опште и специфичне законитости расподеле, тако да без обзира на различита понашања субјеката присвајања, учесника у процесима расподеле, делују „неумитно“ економске „силе“, испољава се законитост, на пример, законитост парцијалне и глобалне привредне равнотеже, закон сразмерности и једнакости свих елемената друштвене репродукције.

У томе, без сумње, најважније место заузима неминовност расподеле новостворене вредности на потребан производ и вишак производа. Дакле, мора се, у циљу складне сразмере између и унутар одељака репродукције, стећи сазнање колики део новостворене вредности, посматране са макронивоа, нужно одлази на неопходне потребе радника (потребан производ), а колики се део националног дохотка користи за „потребе“ друштва (вишак производа).

Штавише, и у аналитичком моделу социјалистичке друштвене репродукције претпоставља се – приликом формулисања теоријског модела анализе природе општих законитости производње и расподеле (размене), када се апстрахују „деформишући“ елементи у односу на „идеализирани“ и, у мисаоној „лабораторији“ створени, модел привреде – квантитативна једнакост, пропорционалност и сразмерност укупне вредности потребног производа (WPP) и глобалне вредности вишка производа (WVP). При томе је неопходно објективизирати

поделу вишка производа на део за потребе опште и заједничке потрошње (Q) и на део одређен на основу „рачуна вероватноће”, хипотетички за потребе акумулације (A). Уколико се у овоме пренебрегну квантитативна сразмерност и складност парцијалних и глобалних величина, тада неминовно настаје стање тежих, односно лакших поремећаја привредних токова.

(3) Трећи разлог поделе друштвеног производа на потребан производ и вишак производа налази се у карактеру, друштвено-економској и социјалној функцији друштвене својине. Наиме, нужност поделе нето друштвеног производа, сагласно економским законима, на одговарајуће сразмерне агрегатне величине и објективизација њихових међусобних квантитативних односа и релација, представља граничне тачке, разграничења различитих облика својине (индивидуалне, личне, приватне, јавне, односно државне). Од тако утврђене поделе просити се, с једне стране, лична, приватна својина и одвија процес „индивидуализације присвајања” одређеног дела нето дохотка, квантитативно (вредносно и материјално) до износа вредности потребног производа, док се, с друге стране, изнад економски рационално постављене границе (објективно утврђене величине вредности потребног производа), налази простор афирмације друштвене, јавне својине, њено непрекидно обнављање, увећање и репродуковање на проширеној основи. Отуда, објективно постављање ових релација зауставља претварање, сузбија „протоке” попут „спојених судова”, друштвене у приватну (индивидуалну), личну својину. Захваљујући томе, уместо изазивања индивидуализације, испољавања „агресивног духа” приватизације јавне својине, долази до подруштвљавања у оквирима вредности вишка производа неких облика потрошње (инвестиционе, репродукције, опште и заједничке). На тај начин потпуније се испољава природа јавне својине и остварују услови очувања њене материјалне основе.

(4) Најзад, један од битних узрока поделе друштвеног производа на потребан производ и вишак производа налази се у самој економској суштини, природи феномена потреба. Од великог је економског значаја складност и сразмерност структуре (вредносне и материјалне) друштвеног производа и структуре, значаја и редоследа потреба. Шта улази у круг материјалних добара, употребних вредности, у предмет потреба (објект) потребних раднику (субјект), за његово (и породице) „природно”, биолошки нужно репродуковање. Ако потребе нису дефинисане искуствено, на основу економских критеријума, историјских услова живота људи, културних назора и духовних захтева „потрошача”, већ су оне означене описно, одређен је само њихов филозофски појам (15), онда није објективно одређен ни потребан производ. На пример, „природне потребе” претпостављају предмете, материјална добра, употребне вредности самоодржања, јер је немогућа

(15) Агнеш Нелер, *исто*, стр. 105-135.

човекова егзистенција ако их не задовољи, ако оне не постоје као реалност. Ове потребе су више појам границе, доњег лимита, испод којег је угрожена човекова физичка егзистенција, његов биолошки опстанак, него што оне улазе у групу потреба према којима се одређује величина вредности (натурално и вредносно) потребног производа, а у зависности од њега и величина вредности вишка производа.

Потребе, као захтеви радника, њихов субјективни став изражен у односу на збир материјалних добара и духовних творевина неопходних за „нормално“ и „уобичајено“ репродуковање произвођача, веома су разноврсне, комплексне, симултане, периодичне и дељиве. Оне су зависне од низа различитих, не само економских момената – материјалног благостања, већ и других детерминаната: историјских, културних и социјалних услова у којима се одвија активност потрошње. У систему, скали потреба, „природне потребе“ се разликују од „нужности“, а ове од „друштвених“, „подруштвљене потрошње“, од „потреба стандарда“ (16). С обзиром на различите особине потреба, њихов динамички карактер, зависност од бројних утицајних чинилаца, разноврсност, систем потреба у којем постоје приоритети њиховог задовољавања, неопходно их је довести у склад са потребним производом. У томе се огледа неминовност, законитост његовог објективног утврђивања, дефинисања.

4. ИЗМЕЊЕНА ПРИРОДА ЗАКОНИТОСТИ ПОТРЕБНОГ ПРОИЗВОДА И ВИШКА ПРОИЗВОДА

Ако се сагласимо (без обзира на методолошко-теоријска ограничења и контроверзе, око схватања карактера радне снаге у самоуправном моделу привреде и друштвене својине) да се у социјалистичком начину расподеле друштвени производ дели на потребан производ и вишак производа, остаје да се одговори на питање да ли је, и ако јесте у чему је, измењена њихова природа у социјализму у односу на капиталистички систем присвајања. Неспорно је, с обзиром на историјски, односно динамички карактер односа производње, да долази до промене односа присвајања (расподеле). Пошто економске категорије представљају теоријско уопштавање, мисаони одраз суштине (закон) објективне економске стварности, „апстракције друштвених односа производње“, а они су, са становишта принципа материјалистичке дијалектике, „подвргнути“ непрекидним историјским „трансформацијама“, поред осталог од једног ка другом, увек развијенијем од претходног, облика својинских односа, то се логично мења и категорија потребног производа и вишка производа.

Међутим, остаје обавеза да се одговори на питање у чему је промењена њихова економска природа. Одговор се налази, формално,

(16) Исто, стр. 136-143.

логички и садржински, у битним разликама између, с једне стране, најамнине и вишка вредности, као основних категорија капиталистичког начина присвајања, и с друге стране, потребног производа и вишка производа, као економских категорија социјалистичког модела расподеле. У њиховим супротностима и различитостима садржана су слична, па и нека идентична обележја. Извесна сличност и идентичност међу њима огледа се на релацији утврђивања економске функције најамнине и личног дохотка – „плате”. Преко њих се, у оба случаја, обезбеђује одређена количина (обим) разноврсних материјалних добара (структура употребних вредности), неопходних за нормално репродуковање целокупне биолошке основе радника. Код оба облика дохотка, реч је о вредносној, номиналној и материјалној страни средстава за живот потребних да се радна снага произведе, развије, одржи и овековечи.

Уосталом, ако се најамнина сведе „на део сопственог производа рада радника”, неопходан за нормално репродуковање радне снаге, „ако се овај део ослободи капиталистичке границе и увећа до таквог обима потрошње, какав с једне стране допушта производна снага друштва, ... а који се, с друге стране, захтева за пун развитак индивидуалности; ако се затим вишак рада и вишак производа сведу на меру која се под датим друштвеним условима производње захтева, с једне стране, за стварање фонда осигурања и резерве, с друге стране за стално увећавање репродукције у степену који је одређен друштвеном потребом, ако се на крају у потребан рад и вишак рада укључи количина рада коју за рад способни чланови друштва морају да обаве за чланове који још нису или више нису способни за рад, тј. буде ли се и најамнини и вишку вредности, потребном раду као и вишку рада, скинуо специфични капиталистички карактер, онда ови облици не остају, већ само њихове основе које су заједничке свим друштвеним начинима производње” (17).

Међутим, ако се пређе с општих на специфичне одреднице категорије најамнине и вишка вредности, односно потребног производа и вишка производа, онда се, начелно и теоријски, између њих испољавају знатне разлике. Наиме, у капиталистичком начину расподеле новостворене вредности, „потребан производ”, изражен вредносно у облику најамнине, одређује се на основу тржишне вредности робе радне снаге. Преостали део остварене вредности представља вредност вишка вредности, који капиталисти присвајају на основу монопола приватне својине над средствима за производњу и са њим слободно располажу, делећи га, наменски, на фонд своје личне потрошње и средства сопствене акумулације, чија је економска функција неметано одвијање проширене репродукције индивидуалног капитала, уз непрекидан пораст његовог органског састава, повећања конкурентске способности, увођења техничких иновација у процес производње, а све у циљу максимизације профита. У овом случају, с

(17) Карл Маркс, *Капитал*, том III, „Култура”, Београд, 1948, стр. 760.

обзиром на карактер својинских односа, нема реалне могућности све док постоји монопол приватне својине, да „потребан производ”, изражен вредносно и материјално преко најамнине, захвати један део вишка вредности, мењајући на тај начин своју класну природу, јер то апсолутно не дозвољавају власници пласиране капитал-вредности.

Насупрот томе, у моделу социјалистичке расподеле мења се економска природа потребног производа и вишка производа. Лични доходак, остављајући по страни све спорне тачке и недоследности теорије и праксе у погледу његовог односа са минималним, гарантованим, „зајамченим” личним дохотком, као институтом вођења социјалне политике према одређеним радничким слојевима, није идентичан са потребним производом. Он садржи, у односима социјалистичког облика присвајања, осим личног дохотка, „радничке плате”, што у класичном значењу тога појма представља потребан производ, и део вишка производа који се аналитички разлаже на фонд акумулације и средства намењена за потребе опште и заједничке потрошње (18). Оба дела, на која се рашчлањује вишак производа, улазе на индиректан, посредан, начин у потрошњу радника. Један његов део, намењен акумулацији (а), остаје радницима на слободно располагање и коришћење, присвајајући га фактички, без обзира на то да ли у томе посредује држава или предузеће, кроз облик одложене будуће потрошње. Други део вишка производа враћа им се преко коришћења услуга њиховог школовања, стицања знања и стручног оспособљавања, „потрошње” културних и духовних добара, коришћења услуга здравствене заштите и слично, тако да произвођач оно што привремено губи као приватно лице касније добија директно или индиректно као члан друштва. На овај начин се део вишка производа претвара у потребан производ, при чему се донекле мења његова економска природа.

(Примљено 20.12.1990)

(18) Види о томе аналитички потпуније у књизи др Ивана Максимовића, *Политичка економија социјализма*, „Савремена администрација”, Београд, 1984, стр. 162-168.

dr Dragutin Šoškić,
Professor of the Faculty of Law in Belgrade

PATTERNS OF NECESSARY PRODUCT AND OF SURPLUS OF PRODUCTS

Summary

The distribution of the social product into the necessary product and the surplus of products remains necessary also in the socialist economy, although a part of Yugoslav theory advocated the homogenous character of the newly created value, while having in mind the changed relationship between hired labour and capital. The arguments in favour of mentioned opinion can be classified into four groups: (1) rational calculation of normal proces requires clear distribution of costs; (2) macro-economic balance can not be achieved without coordinated proportions between the necessary product and the surplus of products; (3) this relationship is a prerequisite for participation of private (individual) and social (public) ownership in the acquiring of social product; and (4) the structure of needs requires the respect for such differences. Obviously, the nature of necessary product and the surplus of products in the socialist economy is different in comparison to the hired labour and the surplus value.

Key words: Necessary product. – Surplus of products. – Distribution. – Socialism.

dr Dragutin Šoškić,
Professeur à la Faculté de droit de Belgrade

LES LOIS DU PRODUIT NÉCESSAIRE ET DU SURPLUS DE PRODUIT

Résumé

La division du produit social en produit nécessaire et surplus de produit reste indispensable dans l'économie socialiste aussi, bien qu'une partie de la théorie yougoslave ait soutenu la position sur le caractère homogène de la valeur nouvellement créée, étant donné le rapport modifié entre le travail salarié et le capital. Les arguments en faveur de la position soutenue se divisent en quatre groupes: (1) le calcul rationnel des prix normaux exige un partage plus clair des dépenses; (2) l'équilibre macro-économique ne peut pas être réalisé sans proportions équilibrées entre le produit nécessaire et le surplus de produit; (3) ce rapport détermine la participation de la propriété privée (personnelle) et de la propriété sociale (publique) dans l'appropriation du produit social et (4) la structure des besoins exige le respect de ces différences. Il va sans dire que la nature du produit nécessaire et du surplus de produit dans l'économie socialiste diffère par rapport au travail salarié et au surplus de valeur.

Mots clé: Produit nécessaire. – Surplus de produit. – Distribution. – Socialisme.